

10. Whorf B. *Language, Thought and Reality* / B. Whorf. – Cambridge, MA : MIT Press, 1956. – 278 p.

Чумакова Ксения. Национально-специфические вербализаторы концепта «ДОРОЖНЫЙ ТРАНСПОРТ» в британской лингвокультуре. В статье произведен анализ национально-специфических лексических единиц, актуализирующих концепт «ДОРОЖНЫЙ ТРАНСПОРТ». Указанные единицы рассматриваются нами с точки зрения лингвистической концептологии с целью максимально полного анализа их семантики для дальнейшего моделирования структуры исследуемого концепта и определения его места в британской национальной концептосфере. В ходе исследования установлено, что ядро концепта актуализируется нейтральными не культурно-детерминированными языковыми единицами, а уже в приядерной зоне появляются национально-специфические вербализаторы, количество которых увеличивается с отдалением от ядра. Совокупность лексических средств языковой репрезентации вышеуказанного концепта является открытым понятийным полем, так как под влиянием экстралингвальных факторов оно постоянно вбирает в себя новые лексемы, кроме того, наблюдается перемещение некоторых вербализаторов из дальней периферии в ближнюю. В статье также проанализированы структурные особенности указанных единиц и произведено их разделение на тематические группы.

Ключевые слова: лингвокультура, культурно-маркированные лексические единицы, концепт, семантическая деривация, метафоризация.

Chumakova Kseniia. Nationally Specific Means of “ROAD TRANSPORT” Concept Verbalization in British Linguistic Culture. The research of national-specific lexical units verbalizing “ROAD TRANSPORT” concept in British linguistic culture has been carried out in the article. The above mentioned units are researched with a regard to linguistic conceptology with the aim of their semantics analysis for further modeling of the mentioned concept and the determination of its place in the national world view. In the course of research, it has been found out that the concept core is represented by neutral not culture-specific lexical units, while already in the circumnuclear area some nationally specific verbalizers can be observed and their number is growing with moving away from the concept core. The complex of lexical means representing the studied concept can be viewed as an open field because, influenced by extra linguistic factors, it constantly absorbs more and more new lexemes. It is also worth mentioning that a certain transfer of verbalizers from far to close periphery of the concept can be observed. Furthermore, structural peculiarities of the mentioned units are analyzed in the present research their subdivision into thematic groups is carried out.

Key words: linguistic culture, culture-specific lexical units, realia, concept, semantic derivation, metaphorization.

Стаття надійшла до редколегії
08.01.2015 р.

УДК 811.111'272'42

Мирослава Ярич

Домени профілювання концепту LANGUAGE / MOBA

У статті розглянуто питання доменів профілювання концептів у когнітивній лінгвістиці. Оскільки основна частина знань про світ зберігається у когнітивних моделях, то доцільно детально їх описати і вивчити, досліджуючи певний концепт. Це визначає актуальність цього питання. Об'єктом дослідження є концепт LANGUAGE / MOBA. Концепт описано як аналог значення мовного вираження. Він осмислюється лише в контексті структур фонових знань, частиною яких він є. Домен визначається як концептуальна структура, що є фоном для профілювання концепту. Він виступає когнітивною моделлю. Окреслено специфіку та ефективність використання доменів у когнітивній лінгвістиці. Визначено співвідношення між концептом і доменом. Зроблено висновки про домени профілювання концепту LANGUAGE / MOBA на матеріалі статей англомовних британських журналів за допомогою лінгвостатистичного підрахунку супровідних іменників, що асоціюються з іменем концепту. Визначено головні й найчастіше вживані домени в текстовій реалізації концепту. Здійснено їх класифікацію, що допомагає відобразити різні сфери вживання мови.

Ключові слова: концепт, домен, профілювання, база, когнітивна лінгвістика, концептуальна структура.

Постановка наукової проблеми та її значення. В останні десятиліття актуальні дослідження концепту як одного з провідних понять сучасної когнітивної лінгвістики. На черговому витку розвитку гуманітарного знання та у ході активного переходу від лінгвістики, орієнтованої на вивчення мови в самій собі, до лінгвістики антропологічної, що вивчає мову у зв'язку з людиною, її

©Ярич М., 2015

мисленням та свідомістю, сучасна лінгвістична думка зіткнулася з необхідністю виникнення нового терміна для адекватного позначення змістової сторони мовного знака, який би зняв функціональну обмеженість традиційного значення та сенсу і в якому органічно поєдналися б логіко-психологічні та мовознавчі категорії [1, с. 4].

Активні розвідки в мовознавстві 90-х років ХХ ст. спричинили появу цілого ряду номінативних одиниць, спільним для яких було прагнення показати специфіку представлення мовних знань [1]. Мовні одиниці передають лише певну частину наших знань про світ. Основна ж їх частина зберігається у таких структурах, як когнітивні моделі. Вони можуть по-різному відображати певну ситуацію, узагальнюючи і схематизуючи її, що допомагає розумінню і усвідомленню ролі її учасників. Актуальність нашого дослідження визначається потребою ґрунтовно проаналізувати й вивчити когнітивні моделі (домени) певного концепту.

Аналіз досліджень цієї проблеми. За останні десятиліття провідні лінгвісти розробили методи концептуального аналізу, типологізували концепти, визначили їхні характерні особливості (Н. Д. Арутюнова, А. Вежбицька, О. С. Кубрякова, А. М. Приходько, Ю. С. Степанов, О. О. Селіванова, З. Д. Попова, Й. А. Стернін) у своїх роботах. У багатьох наукових розвідках концепт виступає об'єктом дослідження. Вивчення концептів є актуальною проблемою сучасної лінгвокогнітології (О. С. Кубрякова, З. Д. Попова, Й. А. Стернін, М. М. Болдирев, В. А. Маслова), психолінгвістики (О. О. Залевська, І. Б. Штерн) та лінгвокультурології (С. Г. Воркачов, В. І. Карасик, Ю. С. Степанов) [6, с. 46]. Питанням когнітивних моделей концептів приділили увагу Дж. Лакофф, Р. Ленекер, С. А. Жаботинська, Н. Г. Єсипенко, А. П. Мартинюк

Мета статті – встановити домени профілювання втіленого у текстовому просторі концепту LANGUAGE / MOBA. **Основні завдання:** пояснити поняття «концепт» і «домен» у когнітивній лінгвістиці, встановити їх співвідношення; визначити доменосферу концепту LANGUAGE / MOBA; якісно і кількісно інтерпретувати результати профілювання. Матеріалом дослідження слугували статті англomовних британських газет.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Когнітивна лінгвістика – це лінгвістична дисципліна, в якій функціонування мови розглядається як різновид когнітивної діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджуються через мовні явища [7, с. 172]. Вона розвиває успадковану від лінгвістики, філософії та психології класичну проблему зв'язків між мовою та мисленням, що традиційно вирішувалась у лінгвістиці через лінгвістичний аналіз понять, суджень та умовиводів. Вона вивчає способи отримання, обробки, зберігання та використання вербалізованої інформації [5, с. 61]. Однією з відмінних рис цього напрямку мовознавства є те, що мовні явища розглядаються у широкому контексті знань про світ, є результатом різних видів людської діяльності [4, с. 406].

Когнітивна лінгвістика є, по суті, продовженням лінгвістичної семантики. Відмінність когнітивної лінгвістики полягає в тому, що вона працює з семантичними (концептуальними) моделями більш високого рівня узагальнення. Такі моделі ототожнюються з моделями організації інформації в нашому мисленні. Як і для семантики, для когнітивної лінгвістики основний об'єкт – значення одиниць мови і мовлення. Згідно з визначеннями М. В. Нікітіна і О. С. Кубрякової значенням є концепт, охоплений знаком, або квант інформації, підведений під тіло (внутрішню форму) знака. Концепти або кванти інформації містяться не в мові, а в людській думці. Мова потрібна для активації концепту [3, с. 254].

У когнітивній лінгвістиці поняття концепту пов'язане з поняттям домену. Домен, за визначенням А. П. Мартинюк, – «концептуальна структура, що слугує контекстом (фоном) для виділення (профілювання) концепту». Концепт можна адекватно осмислити лише в контексті структур фонових знань, частиною яких він є. Кожен домен містить набір ознак, кожна з яких сама може інтерпретуватися як окремий домен, наприклад, «тон», «яскравість», «насиченість» для концепту кольору [2].

За визначенням Р. Ленекера домени є чисто когнітивні суті, це ментальний досвід, репрезентації простору або концептуальні комплекси. У будь-якому разі домен являє собою зв'язну область концептуалізації, щодо якої характеризується семантична одиниця. У широкому розумінні доменом може бути будь-який концепт або область досвіду, в тому числі і та, яка задається в просторі поточного дискурсу. В цілому ж домен можна визначити як широкий концепт, на тлі якого ідентифікується інший концепт, більш вузький з інформаційного погляду [3, с. 255].

Згідно з Р. Ленекером, домени можуть бути базовими і небазовими. При тому, що концепт (або концептуальний комплекс) зазвичай домен, що включає інший концепт, існує точка, далі якої редукція неможлива. Це стосується, зокрема, домену простору, що підтримує розуміння різних просторових конфігурацій, а також домену часу, на тлі якого ми розуміємо зміну [3, с. 256]. Примітивне репрезентаційне поле такого типу називається базовим доменом. Крім простору і часу до базових доменів відносять різні сенсорні відчуття, емоції тощо. У базових доменів немає «фону», вони самі слугують початковим, найбільш узагальненим (схемним) фоном для розуміння інших концептів [3, с. 256].

Більшість доменів – небазові. Небазовим доменом може бути фоновий концепт або концептуальний комплекс різного ступеня складності. У будь-якого небазового домену є свій «фон», своя «база» як контекст для визначення понятійної специфіки самого цього домену [3].

У сучасній лінгвістиці важливим постає питання співвідношення концепту й домену. У межах своєї теорії когнітивної граматики Р. Ленекер описує співвідношення «концепт – домен» як «профіль – база» (profile and base) [2]. Згідно з профілюванням будь-яка мовна одиниця викликає у свідомості певну базу й виокремлює в ній відповідні підпорядковані когнітивні структури – профілює їх стосовно бази. Профілювання ґрунтується на відомій психологічній антиномії фігури й фону. Профіль є відповідником фігури, а база близька за змістом до фону, хоч відрізняється від нього відношенням до профілю. База представляє профіль у плані включення його до єдиної концептуальної структури свідомості. Наприклад, слово «берег» викликає у свідомості базу суміжності «води і суші», яка у свою чергу виступає профілем концептуальної бази. Профіль виділяє в семантиці слова ту грань, яка описує найгрубший її контур, щось на зразок таксономічного класу для імені [2]. У своєму сприйнятті концептів людина оперує не окремими семантичними ознаками, а цілісними образами. Контури або профілі цих образів дають можливість носію мови проводити аналогії між різними концептами, порівнювати їх, замінити один на другий у контекстах [2].

Для того, щоб визначити домени концепту LANGUAGE / МОВА, варто провести інвентаризацію лексичних засобів об'єктивації мови в статтях англійських британських журналів і визначити частоту вживання іменника «language» і його слів-консоціатів. Лексема «language» уживалася 554 рази, кількість супровідних іменників – 3027 одиниць.

Іменники, що згідно з лінгвостатистичними підрахунками асоціюються з іменем концепту «language», є головними і найчастіше вживаними доменами в текстовій реалізації концепту. Їх можна поділити на такі домени:

1) країна/місто: *England, Sweden, London, Germany, France, Rome, Vietnam;*

*“They got married in **Vietnam** in the summer of 2007 and planned to move to **Germany** straight away – not knowing that **Germany** had just enacted the **language** law”* (The Daily Mail);

*“English a foreign **language** in **London**’s schools”* (The Daily Telegraph).

2) мова: *English, Latin, French, German, Spanish;*

*“Often considered a dead **language**, **Latin** is showing distinct signs of life in Italy as students flock to Rome to learn it and a new Italian magazine publishes a monthly Latin crossword”* (The Daily Telegraph);

*“The figures revealed an increase in the numbers of pupils taking GCSEs in **languages** such as **French, German and Spanish**”* (The Daily Mail).

3) часовий вимір використання мови: *month, minute, day, dawn, morning, year, week, today;*

*“While building the basics of a conlang can take as little as a **month** or two, a really good **language** takes at least a few **years**”* (The Daily Mail);

*“Everyone in Britain should learn 1,000 words of another **language** and rid the nation of its reputation as ‘lazy linguists’, it was suggested **today**”* (The Daily Telegraph).

4) сфера вживання: *legislation, law, politics, culture, art, medicine, history;*

*“European area doctors have been refused a licence to practice **medicine** in the UK due to inadequate **language** skills, which shows this is a measure that’s working to protect patients in the UK from doctors from within the European Union who can’t speak English effectively”* (The Daily Mail);

*“The **language** used in **law** is changing”* (Plain English).

5) батьківщина / суспільство: *nation, population, society, motherland;*

*“The **nations** of the United Kingdom have fought, suffered and triumphed together in three major wars and umpteen smaller ones, and we have a shared history, shared values and a common **language**”* (The Daily Telegraph);

“After all, English is the global *lingua franca*: 375 m people speak it as their first **language** and one in four of the world’s **population** speaks it as a foreign language” (The Daily Mail).

6) професія носія мови: *politician, president, professor, manager, linguist, doctor, biologist*;

“However, the recent demand from the film and television industry for realistic-sounding imaginary **languages** has given **linguists** with a flair for fictitious tongues the opportunity to turn a hobby into a profession” (The Daily Mail);

“Body **language** was especially important to **politicians** because of the need to appear both dominant and likeable” (The Daily Telegraph).

7) родина/вікові категорії носіїв мови: *baby, children, woman, man, parents, mother, husband, family*;

“It is just that history hadn’t begun yet, and nobody had developed actual **languages** for their **children** to learn and speak” (The Daily Telegraph);

“When the **baby** hears **woman** speaking its **mother’s language**, its attention is first kept and then wanes” (The Daily Mail).

8) установа/місце використання мови: *office, organization, agency, area, country, place, workplace*;

“Meanwhile latest figures from the Department for Education and Skills show that one in eight primary school pupils across the **country** speak English as a second **language**” (The Daily Telegraph);

“Those who speak English as their first **language** are the minority in inner city **areas** of the capital” (The Daily Mail).

9) ментальна сфера: *thought, understanding, knowledge, mind, intelligence*;

“More than half of the Navajo Nation’s estimated 300,000 members speak **the language**, but **knowledge** of it fades among younger generations” (The Daily Mail);

«But many people do not have a clear **understanding** of the “nuts and bolts” of the **language**, which makes it difficult for them to use it accurately and confidently» (Plain English).

10) навчання: *teaching, training, practice, subject, study, lesson, course*;

“The residential **course** comes amid major changes to **language teaching**, with all primary schools now required to teach a foreign language to pupils between the ages of seven and 11” (The Daily Mail);

«If this is not possible, there may be other activities that can “bring the **study of languages** to life and make them seem more attractive to your pupils”, Mrs McCabe says» (The Daily Telegraph).

11) наука: *research, degree, syntax, science, grammar, program*;

“One of these reasons is that **grammar**, or more specifically **syntax**, has for more than half a century held centre-stage in the **science of language** and in attempts to define what makes **language** special” (The Daily Mail);

“But now new **research** claims gaming could actually improve their performance at school by boosting their **language** skills and vocabulary” (The Daily Telegraph).

12) процес/еволюція мови: *process, evolution, change*;

«The modern niceties of grammar can then “inevitably emerge”, as Hurford puts it, in individual **languages**, through well-documented historical **processes of language change**» (The Daily Mail);

“In the past few years, a number of biologists have published studies suggesting various facts about **the evolution of languages**” (Plain English).

Лінгвостатистичні обчислення, що полягають у підрахунку найчастіше вживаних супровідних іменників, які асоціюються з іменем концепту LANGUAGE / MOBA в статтях англomовних британських газет, допомагають нам охарактеризувати систему прагматичних критеріїв й оцінок відношення до певних ситуацій і проблем, пов’язаних із мовою, сукупність намірів, мотивів, що визначають лексичний вибір для вираження концепту.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, концепт LANGUAGE / MOBA в статтях британських газет профілюється в широкому спектрі доменів, що відображають різні сфери використання мови: домен країни, домен мови, домен часу використання мови, домен сфери вживання, домен суспільства і батьківщини, домен професії носіїв мови, домен вікових категорій носіїв мови і родини, домен ментальної сфери, домен процесу, домен еволюції мови, домен навчання, домен науки, домен місця, домен установи вживання мови. Перспективним вважаємо дослідження метафоричного вираження концепту LANGUAGE / MOBA в публіцистичному дискурсі.

Джерела та література

1. Воркачев С. Г. Концепт как «зонтиковый термин» / С. Г. Воркачев // Язык, сознание, коммуникация. – М. : [б. и.], 2003. – С. 4–12.
2. Єсипенко Н. Г. Профілювання лінгвокультурних концептів / Н. Г. Єсипенко // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Сер. філологічна. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2012. – Вип. 29. – С. 64–66
3. Жаботинская С. А. Концепт/домен: матричная и сетевая модели / С. А. Жаботинская // Культура народов Причерноморья. – 2009. – № 168, Т. 1. – С. 254–259.
4. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – М. : Яз. славян. культуры, 2004. – 560 с.
5. Нижегородцева-Кириченко Л. А. Концептуальная структура лексико-семантического поля «Интеллектуальная деятельность» / Л. А. Нижегородцева-Кириченко // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. : Філологічні науки. – 1999. – Вип. 11. – С. 57–66.
6. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с
7. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики : енциклопедичний слов. / І. Б. Штерн. – К. : Артєк, 1998. – 336 с.
8. Plain English Campaign [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.plainenglish.co.uk/>
9. The Daily Mail [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.dailymail.co.uk/>
10. The Daily Telegraph [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.telegraph.co.uk/>

Ярич Мирослава. Домены профилирования концепта LANGUAGE / ЯЗЫК. В статье рассматриваются вопросы доменов профилирования концептов в когнитивной лингвистике. Поскольку основная часть знаний о мире сохраняется в когнитивных моделях, то целесообразно детальное их описание и изучение при исследовании определенного концепта. Это составляет актуальность данного вопроса. Объектом исследования является концепт LANGUAGE / ЯЗЫК. Цель статьи – установление доменов профилирования воплощенного в текстовом пространстве данного концепта. Основные задачи заключаются в объяснении понятия концепта и домена в когнитивной лингвистике, определении их соотношения, установлении доменосферы концепта LANGUAGE / ЯЗЫК в качественной и количественной интерпретации результатов профилирования. Концепт описывается как аналог значения языкового выражения и содержится в человеческой мысли. Он осмысливается только в контексте структур фоновых знаний, частью которых он является. Домен определяется как концептуальная структура, являющаяся фоном для профилирования концепта. Он выступает когнитивной моделью. Определяется специфика и эффективность использования доменов в когнитивной лингвистике. Определяется соотношение между концептом и доменом. Делаются выводы о доменах профилирования концепта LANGUAGE / ЯЗЫК на материале статей англоязычных британских журналов с помощью лингвостатистического подсчета сопроводительных существительных, ассоциирующихся с именем концепта. Определяются главные и наиболее часто употребляемые домены в текстовой реализации концепта. Осуществляется их классификация, которая помогает отразить различные сферы понятия языка.

Ключевые слова: концепт, домен, профилирование, база, когнитивная лингвистика, концептуальная структура.

Yarych Myroslava. Domains of the Concept LANGUAGE Profile. The article deals with the domain of the concept LANGUAGE profile in cognitive linguistics. Since the bulk of knowledge about the world is kept in cognitive models, a detailed description and the study of these models while studying a particular concept is advisable. It forms the relevance of this issue. The object is the concept LANGUAGE. The objective of the article is to establish domains of the concept LANGUAGE profile embodied in the text. The main tasks are to explain the notion of the concept and the domain in cognitive linguistics, to determine their relationships, to single out the domains of the concept LANGUAGE and to interpret results of profiling in a qualitative and quantitative way. The concept is viewed to be similar to the meaning of linguistic expression and is kept in the human mind. It can be relevantly interpreted only in the context of background knowledge structures of which it is a part. A domain is defined as a conceptual structure that is the background of the concept profile. It is a cognitive model. The specificity and efficiency of domains' usage in cognitive linguistics is established. The relation between the concept and the domain is determined. The conclusions are drawn about the domains of the concept LANGUAGE profile on the basis of its embodiment in the articles of British newspapers with the help of conceptual analysis of adjoining nouns associated with the name of the concept. The main and the most commonly used domains of the concept realization in articles are identified. Their classification is carried out, which helps to display the different areas of language notion.

Key words: concept, domain, profiling, base, cognitive linguistics, conceptual structure.

Стаття надійшла до редколегії
23.01.2015 р.